

Водовика М.І.

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ” ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ:
ПРОБЛЕМИ І ПОШУКИ**

Збірник наукових праць

ВИПУСК № 48

ЗАПОРІЖЖЯ
2008

УДК 371.026.9
ББК 88.84.845я43
П86

Збірник включено до переліку фахових видань
згідно з Постановою Президії ВАК України
від 8 вересня 1999 р. № 01-05/9

П86 *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: 36. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2008. – Вип. 48. – 372 с.

У збірнику на базі проведених авторами досліджень висвітлюються актуальні питання, що стосуються розвитку творчої особистості в різних типах шкіл, вузів та позашкільних закладів.

Пропонується науковцям у галузі педагогіки та психології творчості, педагогам-практикам.

Головний редактор:

доктор педагогічних наук, професор

Сущенко Т.І.

Члени редакційної колегії:

доктор педагогічних наук, професор

Денисенко Н.Ф.

доктор педагогічних наук, професор

Іваницький О.І.

доктор педагогічних наук, професор

Крутії К.Л.

доктор педагогічних наук, професор

Павленко А.І.

доктор педагогічних наук, професор

Павлютенков Є.М.

доктор філософських наук, професор

Сіднев Л.М.

доктор соціологічних наук, професор

Скідін О.Л.

доктор педагогічних наук, професор

Сущенко А.В.

доктор педагогічних наук, професор

Фунтікова О.О.

Рекомендовано вченою радою

Класичного приватного університету

28 травня 2008 р. Протокол № 9.

ISSN 1992-57-86

© КЗ "Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти"
Запорізької обласної ради, 2008

© Класичний приватний університет, 2008

© Колектив авторів, 2008

<i>Савищенко В.М.</i>	ДИСЦИПЛІНИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ЮРИСТА	279
<i>Саєнко Н.В.</i>	ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВТНЗ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	287
<i>Склярєва І.О.</i>	МОДЕЛЬ КЕРІВНИЦТВА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТАРШОКЛАСНИКІВ	293
<i>Соколова А.В.</i>	П.Г. РЕДКІН ПРО РОЛЬ ХОРОВОГО СПІВУ В НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ	299
<i>Таран І.В.</i>	ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЙ ВИДІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ	304
<i>Тарасенко Т.В.</i>	ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	308
<i>Троїцька Т.С., Воровка М.І.</i>	МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЯГНЕННЯ, КОЛІЗІЇ ПРАКТИКИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОРАДИ	312
<i>Тупчий А.Ф.</i>	ЗАСТОСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	316
<i>Хаустова О.В.</i>	КОМПОНЕНТИ І ТИПИ ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ	322
<i>Чевичелова О.О.</i>	ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВТНЗ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	329
<i>Чернишова Г.Ф.</i>	ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ЦЕНТРУ, ЯКИЙ ПІДТРИМУЄ САМОРОЗВИТОК ПІДЛІТКІВ	333
<i>Чернишова К.Г.</i>	ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	338
<i>Черножукова Н.Л.</i>	ТАКТИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ	348
<i>Чорна С.С.</i>	КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	352
<i>Шоробура І.М.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ АЗІЇ ТА АВСТРАЛІЇ	357
<i>Яблочников С.Л.</i>	ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ	362
<i>Ярославська Л.І.</i>	СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “СПІВРОБІТНИЦТВО” В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	368

3. Тимченко І.І. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: Автореф... к.п.н.: 13.00.04. / Харківський держ. пед. університет ім. Г. Сковороди. – Х., 2001. – 20 с.

ТРОЇЦЬКА Т.С., ВОРОВКА М.І.

МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЯГНЕННЯ, КОЛІЗІЇ ПРАКТИКИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОРАДИ

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. У руслі досліджуваної нами проблеми особливого значення набуває можливість побудови “ідеальних моделей” об’єктів, що вивчаються, і серед них – моделі педагогічних процесів.

Одразу ж зазначимо, що питання, пов’язані з моделюванням, широко обговорюються у загальнофілософській літературі та працях з методології різних наук. Ще на початку 70-х рр. ХХ ст. А. Уйомов провів логічний і методологічний аналіз майже всіх відомих на той час тлумачень поняття моделі. На основі цього аналізу він обґрунтував поняття моделі, що охоплює значущі ознаки цього поняття з усіх існуючих визначень. Нове визначення має такий зміст: “Модель – це система, дослідження якої служить засобом для отримання інформації про іншу систему” [5, с. 48]. Сьогодні моделювання використовується в усіх без винятку науках і на всіх етапах наукового дослідження. Евристична сила цього методу визначається тим, що за його допомогою вдається звести вивчення від складного до простого, небаченого й невідчутного до видимого й відчутного, незнайомого до знайомого тощо.

Моделювання, на думку Г. Суходольського, – це “процес створення ієрархії моделей, у яких певна реально існуюча система моделюється в різних аспектах і різними засобами” [4, с. 120]. Практична цінність моделі в будь-якому педагогічному дослідженні в основному визначається її адекватністю вимірюваним сторонам об’єкта, а також тим, наскільки правильно враховані на етапах побудови моделі основні принципи моделювання (наочність, визначеність, об’єктивність), які у багатьох випадках визначають як можливості і тип моделі, так і її функції в педагогічному дослідженні [1, с. 20]. Моделлю, як стверджує В. Штофф, уважається уявно наведена або матеріально реалізована система, яка, відображаючи або відтворюючи об’єкт дослідження, здатна замінити його так, що її виявлення дає нам нову інформацію про об’єкт [6, с. 19].

Виявлення досліджуваних об’єктів за допомогою моделі називають моделюванням. Моделювання – це теоретичне чи практичне дослідження об’єкта, в якому безпосередньо вивчається не сам об’єкт пізнання, а допоміжна штучна або природна система, яка знаходиться в певному об’єктивному співвідношенні з об’єктом пізнання, здатна його замінити в певному плані і дає при його дослідженні в кінцевому рахунку інформацію саме про модельований об’єкт [3, с. 143]. До моделювання звертаються тоді, коли неможливо одразу приступити до пізнання сутності досліджуваного об’єкта та немає умов для безпосереднього оволодіння ним. Педагогічний зміст моделі виявляється в тому, що вона допомагає виділити актуальні та перспективні завдання навчально-виховного проце-

су, виявити, вивчити та науково обґрунтувати умови можливого зближення між вірогідними, очікуваними та бажаними змінами об'єкта, який вивчається.

Проектування в педагогіці розуміють як процес розробки реальних або умовних проектів перетворення у навчанні [2, с. 477].

Мета статті – проаналізувати досягнення в моделюванні освітнього процесу та визначити напрями їх методологічного посилення.

Вклад основного матеріалу. У контексті зазначеної проблеми варто з'ясувати антропологічні детермінанти процесу моделювання педагогічної освіти. Відомо, що у теорії і практиці освіти моделюють як зміст, так і навчальну діяльність, а також створюють певні наукові моделі як апарат для викладання конкретних навчальних дисциплін, але головним чинником усіх моделей освіти залишається відповідність моделювання соціокультурним умовам. Саме тому сьогодні слід, визначаючи переорієнтацію освіти з формування особистості на її розвиток і саморозвиток та створення для цього природокультуродоцільних умов навчання і виховання, визначити напрями педагогічного моделювання, які були б адекватні часу, простору та природі людини.

Сьогодні не можна не помітити, що філософська методологія і теорія науки дуже часто звертаються до ідеї про науку як історичну відкриту систему, що розвивається та саморегулюється, а тому об'єкти моделювання, визначені як системи, що саморозвиваються та саморегулюються, включаються в контекст історичної еволюції і постають певним чином у динаміці історичного процесу своєрідним зрізом, сталою стадією його еволюції. До того ж, розширення меж контексту, який розкриває сутність підходів, здається можливим, тому що різні галузі педагогічної науки моделюють єдиний об'єкт – педагогічну реальність і суб'єкт цієї реальності в органічному зв'язку зі сферами людського життя, а саме: в контексті історії, культури, суспільства.

Не менш важливим призначенням філософської методології щодо моделювання є аспект розгортання ідеї науки як історичної системи знань, що саморозвивається та саморегулюється, пов'язаний з питанням про стадійність розвитку науки й її атрибутів: логіка пізнання історичного буття педагогічної ідеї, педагогічної теорії, що збігається із загальнонауковою схемою логіки розвитку знання за рівнями (від дотеоретичних до вищих теоретичних), повинна бути доповнена нормативним атрибутом, який містить конкретні настанови щодо реалізації ідеї (теорії), і технікологічним, зокрема проектуванням і моделюванням, орієнтованим на здійснення відповідної педагогічної діяльності.

У більшості гуманітарних моделей основними їх компонентами сьогодні визначені потреби суспільства, мета, завдання, принципи, зміст, види, форми, методи, критерії та показники оцінювання результатів діяльності, організаційно-педагогічні умови, суб'єкти тощо. І це, на нашу думку, є принциповою колізією освітньої діяльності, якщо її розглядати з точки зору антропологізму, а саме: помітне порушення не лише головної ідеї, на якій базується антропологічний підхід – головним суб'єктом освітніх перетворень є людина, і завдання освіти полягають у створенні умов для її саморозвитку, самореалізації (відтак, мова не йде про соціальне замовлення), до того ж, порушується цілісність самого процесу моделювання, який передбачає наявність різноманітних концептів, ідей, які чітко не визначено.

Саме тому необхідно надати моделюванню, на нашу думку, таких самих категоризаційних вимог, які, наприклад, існують у регулюванні якості педагогічних технологій. Ці вимоги, на наш погляд, можна умовно сформулювати таким чином:

1. Назва моделі відображає головну проблему, яка вирішується, основні якості, принципову ідею, головний напрям модернізації освіти або характерну регіональну ситуацію.

2. Ідентифікація моделі повинна вказувати вид моделі, основні використані філософські позиції, чинники розвитку, обґрунтування загальних та особливих рис наукової концепції засвоєння досвіду реалізації цієї моделі на практиці, орієнтацію моделі на певну сферу розвитку особистості, змістову площину моделі, організаційні форми, характеристику адресата моделі тощо.

3. Цільова орієнтація моделі (цілепокладання) повинно будуватися на цілеформуванні і цілереалізації особистісних програм *Ното educandus*.

4. Модель має містити концептуальні основи побудови і функціонування того чи іншого об'єкту.

5. Зміст моделі варто розглядати з позиції сучасних ідей, принципів, вказувати обсяг і характер змісту навчально-виховної діяльності, структуру планів, матеріалів, програм тощо.

Останнім часом змістову систему зображають у вигляді взаємопов'язаних змістових модулів, а саме: 1) мотиваційно-діагностичного; 2) навчально-професійного; 3) рефлексивно-оцінного. Так, мотиваційно-діагностичний модуль здійснюється через створення мотивації до навчально-професійної діяльності, діагностику готовності студентів до цієї діяльності, аналіз і самоаналіз ускладнень її виконання.

Виділення мотивації як змістового компонента системи зумовлено тим, що сила мотивації та її структура впливають на успішність навчальної діяльності. Індивідуальні досягнення студентів у професійній діяльності залежать від домінуючих мотивів навчання. Студенти можуть краще або гірше вчитися, тому що хочуть або не хочуть здобути професію, нові знання, одержати задоволення від процесу пізнання, мати великий заробіток, приносити користь суспільству, досягти певного положення в суспільстві, а головне – вони мають реалізувати себе як особистості.

Навчально-професійний модуль містить в собі: засвоєння студентами змісту головних виробничих функцій учителя, а саме: комунікативної, діагностичної, організаційної, спеціальної (предметної), конструктивної, формувальної, прогностичної, стимулювально-регулятивної, аналітичної, контрольної тощо.

Рефлексивно-оцінний модуль спрямований на формування творчих здібностей студентів, тобто творчої професійної діяльності. Формування цих здібностей забезпечується за рахунок залучення студентів до професійної діяльності, аналізу виконання загальної та індивідуальної програм навчання.

Зазначимо, що найвищий рейтинг популярності в зарубіжній літературі з педагогічної освіти має тема підготовки "рефлексивного" педагога, який здатен отримувати інформацію про власну діяльність і особистість із різних джерел і вміє синтезувати на основі зворотного зв'язку нові способи професійної поведінки.

6. У процесуальній характеристиці моделі слід визначити структуру й алгоритми діяльності суб'єктів і об'єктів, доцільність й оптимальність певних

елементів діяльності, комплексну взаємодію всіх засобів, методик, технологій та управління, яке відповідно до сучасних вимог повинно перебудуватися з кібернетичних основ на синергетичні, що обумовлені законами самоорганізованих систем.

7. Програмно-методичне забезпечення моделі повинно відповідати певним вимогам щодо науковості, технологічності, а також вони мають містити матеріал з певною "режисурою", механізмом самовдосконалення студентів та пошуку істини.

8. Складним є питанням щодо критеріальних аспектів адекватності й ефективності моделі, оскільки в науковій літературі проблема визначення критеріїв розв'язується неоднозначно. Навіть саме поняття "критерій" тлумачиться у різних джерелах по-різному: як ознака, на основі якої здійснюється оцінювання, визначення сили класифікації чого-небудь, мірило суджень, оцінки ("Великий енциклопедичний словник"); як мірило для оцінювання будь-чого, наслідок перевірки істинності або хибності того чи іншого твердження, гіпотези (філософський словник М. Розенталя); як міра для оцінювання предметів, явищ або критерій класифікації ("Словник іншомовних слів").

Критерії в педагогіці – це насамперед показники, які поєднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність гіпотези, а також її перетворення. Це показники, якими користуються при розрахунках і за числовими значеннями яких при реалізації діяльності роблять висновки про рівень досягнення поставленої мети і вирішення завдань. Оскільки до критеріїв ефективності належать показники, які відображають об'єктивну сторону результатів діяльності і суб'єктивне ставлення людей до діяльності, то ми зараховуємо до основних критеріїв:

- науковість;
- концептуальність;
- системність (ієрархічність, спадкоємність, комплексність, цілісність);
- структурованість (логічність, процесуальність, алгоритмічність);
- саморозвивальний характер;
- природокультуровідповідність;
- керованість (варіативність, діагностичність, прогнозованість);
- валідність;
- ефективність і результативність;
- відтворюваність і "підлеглисть" багатоаспектній експертизі тощо.

До того ж, слід додати, що в реальній підготовці студентів до професії слід визначати рівні диференціювання передбаченої в моделі роботи. Так, стандартизовані характеристики кожного рівня навчально-професійної активності студентів можна подати таким чином:

- високий, якщо професійні властивості стають яскравою рисою характеру, виявляються в усіх діях студента постійно, всебічно, ґрунтуються не лише на знанні вимог до поведінки, а й є внутрішньоособистісними переконаннями;
- середній, якщо професійні властивості є рисою характеру, в діях виявляються ефективно, але спостерігаються відхилення, зумовлені недостатнім розвитком мотивації або незнанням вимог до поведінки;

– низький, коли професійні властивості ще не стали рисою характеру, обмежено й неефективно виявляються в діях і вчинках студентів, іноді більш характерними бувають ознаки властивості-антипода тощо.

Висновки. Таким чином, необхідно визнати, що філософська методологія посідає провідне місце в інструментарії моделювання, оскільки вона містить не тільки суто методологічну складову, а ще й світоглядну. Крім того, філософська методологія є вищим рівнем методології науки і стосується філософської проблематики, яка концептуально-парадигмальними підходами оптимізує наукову діяльність і намагається побудувати цілісне уявлення про людину, без якого педагогічна наука і практична діяльність, вчителя будуть добрим “знахарством”, тому що, на наш погляд, лише філософське осмислення проблем буття людини, її власного “Я” наближає педагогіку до природної сенситивності людини до навчання й виховання, а отже, освітні програми – до природовідповідності та культуродоцільності Homo educandus.

Це далеко не всі існуючі вимоги до моделювання, але врахування навіть цього переліку, на нашу думку, зробить систему моделювання самоналагоджуваним організмом, який дасть змогу використовувати конструкти моделі ефективно й успішно.

Література

1. Михеев В.И. Модели и методы измерения в педагогике. – М.: Высшая школа, 1987. – 84 с.
2. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия. – Мн.: Со-врем. слово, 2005. – 720 с.
3. Сидоренко В.К., Дмитренко П.В. Основи наукових досліджень. – К.: РННЦ “ДНІТ”, 2000. – 260 с.
4. Суходольский Г.В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности. – Л.: ЛГУ, 1976. – 172 с.
5. Уемов А.И. Логические основы моделирования. – М.: Мысль, 1971. – 215 с.
6. Штофф В.А. Моделирование и философия. – Л.: Наука, 1966. – 301 с.

ТУПЧІЙ А.Ф.

ЗАСТОСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Сучасний процес входження України до європейського освітнього і наукового простору пов’язаний із зростанням вимог до рівня професійної компетентності майбутніх фахівців, особливо бухгалтерів. Адже від кваліфікації персоналу залежить ефективність роботи будь-якого підприємства. Тому метою викладання бухгалтерського обліку у вищих навчальних закладах є підготовка фахівця, який міг би кваліфіковано працювати в умовах ринку та сучасних інформаційних технологій.

Глобальні за своїми масштабами інноваційні процеси, що відбуваються у системі вищої освіти, вимагають переходу в навчанні від традиційного пасивного нагромадження суми знань до вмотивованого засвоєння студентами методів здобуття наукової інформації та вмінь реалізувати свої знання у професійній діяльності.